

سنجش رضایت محصلان از دوره‌های آموزش آنلاین در پوهنتون

بلخ افغانستان (سال ۱۴۰۴)

نامزد پوهنیا سید محمد حسینی^{۱*}، پوهنیا امید احمد عطایی^۲
۱* و ۲ دیپارتمنت ساختمان‌های هایدروتکنیکی، پوهنخی ساختمانی، پوهنتون
جوزجان، شبرغان، افغانستان

ایمیل: sayedmohammadhussainy51@gmail.com

چکیده

این تحقیق باهدف بررسی میزان رضایت محصلان از آموزش آنلاین در پوهنتون بلخ انجام شده است. شناخت میزان رضایت محصلان از این نوع آموزش اهمیت یافته است. باوجود سرمایه‌گذاری پوهنتون‌ها در آموزش آنلاین، هنوز مشخص نیست که محصلان تا چه اندازه از کیفیت و کارایی آن رضایت دارند و چه عواملی بر رضایت آن‌ها تأثیر می‌گذارد. هدف این تحقیق بررسی میزان رضایت محصلان از آموزش آنلاین در پوهنتون بلخ و شناسایی عوامل مؤثر بر آن است. سؤال اصلی تحقیق این است که آیا محصلان از خدمات آنلاین پوهنتون بلخ رضایت دارند و چه عواملی بر این رضایت تأثیرگذارند؟ فرضیه اصلی تحقیق این است که محصلان از خدمات آنلاین پوهنتون بلخ رضایت دارند و فرضیه‌های فرعی شامل تأثیر ابعاد تکنالوژیکی، استاد و کیفیت آموزش بر رضایت محصلان است. این تحقیق کاربردی و توصیفی بوده و ابزار جمع‌آوری ارقام پرسش‌نامه‌ای است که به‌صورت حضوری و آنلاین از طریق Google Form توزیع شد. دیتاها پس از جمع‌آوری در نرم‌افزارهای Excel و SPSS تجزیه و تحلیل گردید و جامعه آماری شامل محصلان صنف سوم و چهارم با اکثریت دارای مقطع لیسانس بود. نتایج تحقیق نشان داد که میزان رضایت محصلان از آموزش آنلاین بین متوسط تا زیاد است، اگرچه چالش‌هایی مانند سرعت پایین اینترنت و محدودیت دسترسی در برخی ولایت‌ها تأثیر منفی بر یادگیری داشته است. حدود ۸۰٪ محصلان معتقد بودند آموزش آنلاین با حضوری یکسان نیست. این یافته‌ها نشان می‌دهد آموزش آنلاین نیازمند برنامه‌ریزی، نظارت و مدیریت دقیق است تا مؤثر و اقتصادی باشد و می‌تواند به بهبود کیفیت آموزش آنلاین و تدوین برنامه‌های آموزشی آینده پوهنتون‌ها کمک کند.

کلمات کلیدی: آموزش از راه دور، آموزش آنلاین، پرسش‌نامه، پوهنتون بلخ، تحلیل دیتا،

یادگیری الکترونیکی

با ورود پیدایش، رشد و توسعه تکنالوژی مانند انترنت، نهادهای تحصیلی را دستخوش تغییرات زیادی نموده و در این میان آموزش الکترونیکی توانست به بهره‌گیری از این فرصت به‌عنوان یک نگرش جدید ظهور کند، طوری که بسیاری پوهنتون‌ها و مؤسسات تحصیلی، به‌سرعت خواهان استفاده از آن شدند.

امروز به بلوغ و رشد بازار آموزش آنلاین، بالا رفتن پیچیدگی‌های ناشی از مشتری‌مداری و افزایش شدت رقابت در آن، موفقیت‌درین عرصه به یک مسئله بحرانی و مبرم تبدیل شده است. موفقیت‌درین سیستم مانند هر سیستم اطلاعاتی دیگر تا حد زیادی به رضایت استفاده‌کننده و به عوامل بستگی دارد که در نهایت تمایل استفاده‌کنندگان را به ادامه استفاده از آن‌ها افزایش خواهد داد. یکی از مهم‌ترین تغییرات درزمینه آموزش درعصر اطلاعات انتقال‌الگو از استاد محوری به محصل محوری می‌باشد، ظهور آموزش آنلاین توانسته است کمک قابل توجهی به گسترش آموزش‌های محصل محوری و سایر تغییرات در فعالیت‌های آموزشی کند. ازین رو می‌توان گفت تمرکز بر استفاده‌کنندگان در ارزیابی اثر بخشی آموزش الکترونیکی می‌تواند به محققان برای پاسخ به سؤال مطرح شده کمک کند. تحقیقات درباره سیستم اطلاعاتی به‌طور واضح نشان می‌دهد که رضایت استفاده‌کنندگان، یکی از مهم‌ترین فکتورها برای ارزیابی موفقیت این سیستم‌ها می‌باشد، بنابراین می‌توان گفت که موفقیت آموزش آنلاین تا حدی زیادی، به پیاده‌سازی مدلی آموزش بستگی دارد که بتواند نیازهای یادگیرندگان و اهداف آموزشی آنان را مورد توجه قرار دهد (حیدی، ۲۰۲۰). نظام آموزش از راه دور برخلاف نظام آموزش سنتی استاد محور، یک نظام فراگیر و شاگرد محور است. درین نظام شاگردان در مرکز فعالیت‌های آموزشی قرار دارد و بیشتر به شایستگی‌ها و قابلیت‌های آنان توجه می‌شود. از میان اصول نظام آموزش از راه دور دو اصل آن (تسلط محوری و فعالیت یادگیرنده) درتحقق اهداف نظام آموزش از راه دور تأثیر دارد و آنرا از آموزش حضوری متمایز می‌سازند (حیدی، ۱۳۹۹، ص ۲۰).

امروزه بسیاری از پوهنتون‌ها و مؤسسات تحصیلات عالی معتبر در سطح جهان، از طریق دوره‌های آموزش الکترونیکی اقدام به اعطای دیپلوم لیسانس، فوق‌لیسانس و حتی دکتورا می‌نمایند و این دیپلوم از نظر اعتبار هیچ‌گونه تفاوت با مدرک اخذشده در دوره‌های حضوری ندارند (شیری و اقدام، ۱۳۹۹، ص ۲۰).

با شیوع ویروس کرونا در افغانستان دروازه‌های ۱۸ هزار مکتب پیش از آغاز سال تحصیلی جدید سال ۱۳۹۹ بر روی ۹ میلیون دانش‌آموز و ۱۶۹ مؤسسه تحصیلات عالی دولتی و خصوصی با ۳۸۸۱۹۱ محصل بسته شد؛ بنابراین نهادهای آموزشی و تحصیلی کشور تصمیم‌ارائه خدمات آموزشی از راه دور را اتخاذ نمودند تا بدین وسیله شاگردان و محصلین از ادامه تعلیم و تحصیل باز نماند (شاه بیگی و نظری، ۱۳۹۹، ص ۴). باتوجه‌به این زمینه‌ها، بیان مسئله این است که هنوز روشن نیست محصلان تا چه میزان از آموزش آنلاین رضایت دارند و چه عواملی بر این رضایت تأثیر می‌گذارد. هدف تحقیق بررسی میزان رضایت محصلان پوهنتون بلخ از آموزش آنلاین و شناسایی عوامل مؤثر بر آن است. سؤال اصلی تحقیق این است که آیا محصلان از خدمات آنلاین پوهنتون بلخ رضایت دارند و چه عواملی بر این رضایت تأثیرگذارند؟ فرضیه اصلی این است که محصلان از خدمات آنلاین رضایت دارند و فرضیه‌های فرعی شامل تأثیر ابعاد تکنالوژیکی، استاد و کیفیت آموزش بر رضایت آنان است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که رضایت محصلان بین متوسط تا زیاد است، اگرچه مشکلاتی مانند محدودیت اینترنت در برخی مناطق تأثیر منفی بر یادگیری دارد. این یافته‌ها می‌تواند به بهبود کیفیت آموزش آنلاین و تدوین برنامه‌های آموزشی آینده کمک کند.

پیشینه تحقیق

اصطلاح آموزش آنلاین به طور گسترده از اواسط دهه ۱۹۹۰ وارد ادبیات آموزش گردیده، ویژگی‌های آموزش آنلاین نیاز به یادگیری در جوامع مدرن را برآورده و تقاضای زیادی را برای کسب‌وکارها و مؤسسات آموزش عالی ایجاد نموده است. آموزش آنلاین را می‌توان به این صورت تعریف نمود: انتقال محتوای

آموزشی از طریق ابزارهای الکترونیکی مانند اینترنت، شبکه‌های ماهواره‌ای، نوارهای صوتی، و ویدیویی، تلویزیون‌ها و سی‌دی‌ها (لی و همکاران، ۲۰۰۹).

فاکتورهای مؤثر بر پذیرش و کاربرد اینترنت و شبکه گسترده جهانی در بین اعضاء هیئت علمی پوهنتون‌های تهران و تربیت مدرس در ایران مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج این تحقیق نشان داده است که اعضاء هیئت علمی، محصلان خود را به استفاده از کامپیوتر برای انجام تکالیف و منابع تحقیقی online تشویق می‌کند؛ ولی محصلان به علت کمبود کامپیوترهای پوهنخی در رسیدن به این امر با محدودیت روبرو بودند (جنیدی، ۱۳۸۰، ص. ۱۰).

آموزش غیرحضور، یا آموزش مکاتبه‌ای در دهه اول سال ۱۷۰۰ میلادی آغاز شده است. هنوز هم در نقاط مختلف دنیا از جمله در افغانستان از این شیوه آموزش برای تحصیل و یادگیری، استفاده می‌شود. آموزش مکاتبه‌ای که با نامه‌نگاری مدرسه یا مؤسسه‌های واجد شرایط اداره می‌شد و بین محصلان و استادان از طریق نامه‌نگاری ارتباط برقرار می‌گردید، مورد توجه محصلان و دانش‌آموزان بود (اصغری، ۱۳۸۶، ص. ۲۹).

در میان مطالعات و تحقیقات انجام شده درباره سیستم‌های آموزش آنلاین، مدل پذیرش تکنالوژی بیشترین سهم را در ارزیابی موفقیت و اثربخشی این سیستم‌ها و همچنین اندازه‌گیری رضایت کاربران آن‌ها را داشته است، این مدل بیان می‌کند که باورها و نگرش افراد به ابزارهای تکنالوژی، فاکتورهای تعیین کننده در پذیرش و استفاده از تکنالوژی توسط افراد است این مدل، مبنایی را برای تشریح تأثیر متغیرهای مثل باورها، نگرش‌ها و تمایلات بر استفاده از برنامه‌های تکنالوژیکی را فراهم می‌کند (شاهین و شلی، ۲۰۰۸).

به نقل قول از اوتارخانی و لاوری و همکارانش (۱۳۹۱) یک مدل تحقیقاتی را پیشنهاد نمودند که عوامل تعیین کننده رضایت محصلان را در سیستم آموزش آنلاین ترکیبی بر اساس تئوری شناختی اجتماعی بررسی می‌کند، یافته‌های تجربی تحقیق

نشان می‌دهد که خود - اثربخشی کامپیوتر، انتظارات عملکردی، قابلیت کارکرد سیستم، مشخص‌های محتوایی، تعامل و اقلیم یادگیری، عوامل اولیه تعیین‌کننده رضایت می‌باشند (اوتارخانی و لاوری، ۱۳۹۱، ص. ۵۵).

شیری و اقدام در سال ۱۳۹۸ به بررسی مزایا و معایب آموزش الکترونیکی برای سازمان‌ها و مؤسسات پرداختند. نتایج نشان داد که برای پیاده‌سازی سیستم یادگیری آنلاین لازم است که مزایای آن برای سازمان‌ها و کارکنان بیشتر از معایب آن باشد. وگرنه استفاده از این راه‌حل برای ارتقا، آموزش مقرون‌به‌صرفه نخواهد بود، بنابراین برای مدنظر قراردادن و حل این مشکلات باید به تمام ابعاد یادگیری آنلاین از جمله سیستم‌های مدیریت یادگیری، کیفیت تولیدی محتوای الکترونیکی و روش‌های اجرا و مدیریت آموزش توجه ویژه‌ای مبذول داشت (شیری و اقدام، ۱۳۹۸، ص. ۱۰).

تحقیق حاضر با تمرکز بر پوهنتون بلخ و شرایط آموزشی افغانستان، به طور ویژه میزان رضایت محصلان از آموزش آنلاین و عوامل مؤثر بر آن را بررسی می‌کند. این مطالعه با ارائه دیتاهای میدانی جدید، شکاف موجود در تحقیقات پیشین درباره کاربرد آموزش آنلاین در کشورهایی با محدودیت‌های تکنالوژیکی را پر می‌کند و امکان شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های ارتقای کیفیت آموزش آنلاین را فراهم می‌آورد.

مبانی نظری

آموزش آنلاین به‌عنوان یک نگرش جدید در آموزش و پرورش، با ظهور و توسعه نوآوری‌های نوین مانند اینترنت و شبکه‌های ارتباطی، تغییرات چشمگیری در نهادهای تحصیلی ایجاد کرده است. این نوع آموزش، با محوریت یادگیرنده و به‌دوراز محدودیت‌های زمان و مکان، امکان دسترسی گسترده به منابع و محتواهای آموزشی را فراهم می‌آورد (Lee, Yoon, & Lee, 2009, p. 1325) یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های آموزش آنلاین، انعطاف‌پذیری آن در تعیین سرعت و میزان یادگیری توسط خود محصل است که باعث افزایش خودکارآمدی و مشارکت فعال یادگیرندگان می‌شود (علی‌نژاد، ۱۳۹۰). تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که رضایت

کاربران یکی از شاخص‌های کلیدی موفقیت سیستم‌های آموزشی آنلاین است. مدل پذیرش نوآوری بیان می‌کند که باورها و نگرش‌های افراد نسبت به فناوری نقش تعیین‌کننده‌ای در پذیرش و استفاده از آن دارند (شاهین و شیلی، ۲۰۰۸). همچنین، مدل شناختی-اجتماعی اوتارخانی و دلاوری (۱۳۹۱) عوامل متعددی مانند خودکارآمدی، کامپیوتر، انتظارات عملکردی، قابلیت کارکرد سیستم، کیفیت محتوا و تعامل آموزشی را به‌عنوان تعیین‌کننده‌های رضایت محصلان از آموزش آنلاین شناسایی کرده است.

از دیدگاه کاربردی، آموزش آنلاین مزایای متعددی دارد؛ از جمله آزادی در مکان و زمان یادگیری، امکان دسترسی مستقیم به اساتید، کاهش هزینه‌های آموزشی و بهره‌مندی از تجربه سایر محصلان (شهریور کی، ۱۳۹۴، ص. ۱۰۹). با این حال، محدودیت‌های تکنولوژیکی و دسترسی نابرابر به اینترنت می‌تواند تأثیر منفی بر رضایت و اثربخشی یادگیری داشته باشد. پژوهش‌های انجام‌شده در ایران و افغانستان نشان داده‌اند که کمبود تجهیزات و محدودیت زیرساخت‌ها، از موانع اصلی بهره‌گیری مؤثر از آموزش آنلاین است.

تحقیق حاضر، با تمرکز بر محصلان پوهنتون بلخ، سعی دارد با ارائه دیتاهای میدانی جدید، سطح رضایت محصلان و عوامل مؤثر بر آن را شناسایی کند و شکاف موجود در تحقیقات پیشین درباره کاربرد آموزش آنلاین در شرایط محدودیت‌های تکنولوژیکی را پر نماید. این مبانی نظری زمینه را برای تحلیل دیتاها و تبیین فرضیه‌های تحقیق فراهم می‌کند.

آموزش آنلاین

آموزش از راه دور عبارت است از نوعی روند آموزشی که در آن تمامی یا بیشتر آموزش از طریق یاددهنده نسبت به فرد یادگیرنده فارغ از زمان و مکان انجام می‌گیرد، بدین مضمون که تمامی یا بخشی از ارتباط بین آموزگاران و آموزنده‌ها از طریق یک رسانه مصنوعی، خواه الکترونیک، خواه چاپی صورت می‌پذیرد. بنا بر

تعریف، در آموزش از راه دور ابزار نرمال یا اصلی ارتباط، نوآوری است Lee, (Yoon, & Lee, 2009, p. 1325).

آموزش آنلاین به این معنی است که هر نوع آموزش و یادگیری که از طریق انترنت و به صورت الکترونیکی انجام شود اطلاق می‌گردد. این اصطلاح را اولین بار کراس وضع کرد و آن به انواع آموزش‌هایی اشاره دارد که از انترنت برای آموزش و یادگیری استفاده می‌کند، مایر به تعریف مفهومی آموزش آنلاین پرداخته است و آن را یادگیری فعال و هوشمندانه دانسته که ضمن تحول در فرایند یاددهی، یادگیری، در گسترش و تعمیق و پایدار ساختن فرهنگ تکنالوژی اطلاعات و ارتباطات نقش اساسی و محوری دارد (علی‌نژاد، ۱۳۹۰، ص ۳۴۲). یادگیری آنلاین به عنوان یک تکنالوژی یا محصول، بلکه به عنوان یک فرایند توصیف می‌شود و محدودیت‌های یادگیری سنتی، محدودیت زمان امکان را ندارد آموزش آنلاین مدلی با محوریت فرد یادگیرنده است و او در این فرایند خود نیاز آموزشی‌اش را تشخیص داده و آن را برطرف می‌سازد. همچنین محصل فرصت مناسبی برای تنظیم میزان و سرعت یادگیری خود دارد که آن را برای وی انعطاف‌پذیر می‌سازد (علی‌نژاد، ۱۳۹۰، صص ۲۴۲-۲۴۳).

سلیمانی در سال ۱۳۸۷ در تحقیق تحت عنوان نگاهی بر تعامل در محیط یادگیری الکترونیکی، تعامل در آموزش الکترونیکی را پیچیده تر از آموزش سنتی داشته و عدم تعامل در محیط یادگیری از الکترونیکی راباعت کاهش انگیزه یادگیرنده در ادامه دوره آموزشی و کاهش موقعیت یادگیری اومی داند (سلیمانی، ۱۳۸۷، ص ۳۲).

انواع آموزش الکترونیکی

۱.۵- یادگیری الکترونیکی به روش خودآموز و فردی در شرایط آفلاین: در این روش، فرد یادگیرنده با استفاده از منابع آموزشی، مانند پایگاه‌های اطلاعاتی، به کمک دیسک، CD یا DVD و بدون نیاز به اتصال به اینترنت، به محتوای درسی دسترسی پیدا می‌کند.

۲,۵- روش خودآموز در شرایط آنلاین: در این روش، فرد یادگیرنده از طریق آنلاین و با اتصال به اینترنت، به منابع و محتوای آموزشی دسترسی پیدا می‌کند.

۳,۵- یادگیری الکترونیکی به روش گروهی هم‌زمان: در این روش، گروهی از یادگیرندگان به طور هم‌زمان و در یک‌زمان مشخص به اینترنت متصل می‌شوند و از طریق کنفرانس مبتنی بر متن، ویدئوکنفرانس، چت صوتی یا نوشتاری، و اخیراً حتی از طریق شبکه‌های اجتماعی با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند.

۴,۵- یادگیری الکترونیکی به روش گروهی ناهم‌زمان: در این روش نیز، افراد از طریق اینترنت اما نه در یک‌زمان مشخص، بلکه در زمان‌های مختلف و با استفاده از ایمیل یا سیستم‌های مدیریت یادگیری (LMS)، با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند.

مزایای آموزش الکترونیکی

محصلان می‌توانند در محیط‌های آموزش الکترونیکی، از منابع و مواد آموزشی متعددی که به‌صورت آنلاین در اینترنت وجود دارد، استفاده کنند و بیاموزند. علاوه بر این، آنان قادرند از طریق آنلاین با استادان خود ارتباط برقرار نمایند. الگوی محیط یادگیری اینترنتی برای تمام رشته‌های پوهنتونی و آکادمیک قابل‌استفاده است و محدودیتی برای رشته‌های مختلف از جمله علوم انسانی، طب، انجینیری و تعلیم و تربیه وجود ندارد. باین‌حال، برخی موضوعات از طریق این محیط‌ها بهتر از سایر موضوعات ارائه می‌شوند؛ برای مثال، موضوعات نظری با این روش هماهنگی و سازگاری بیشتری دارند تا موضوعات عملی. البته رویکردهای جدیدی نیز برای تدریس موضوعات عملی از راه دور ایجاد شده است که این امر را امکان‌پذیر می‌سازد. اینترنت به‌عنوان یک محیط یادگیری، فرصت‌هایی فراتر از آموزش حضوری در اختیار محصلان قرار می‌دهد. استفاده‌کنندگان می‌توانند زمان و مکان تحصیل خود را آزادانه انتخاب کنند و درعین حال با استاد و سایر محصلان تعامل داشته باشند و در بحث‌های صنفی

شرکت کنند (شهرکی پور، ۱۳۹۴: ص ۱۰۹). برخی از مزایای آموزش آنلاین برای محصلان عبارت‌اند از:

- آزادی مکان تحصیل؛
- آزادی زمان تحصیل؛
- آموزش شخصی؛
- ارتباط مستقیم همه محصلان با استاد؛
- بهره‌بردن از سؤالاتی که دیگران مطرح می‌کنند.

سؤالات تحقیق

- ۱- محصلان پوهنتون بلخ تا چه میزان از دوره‌های آموزش آنلاین رضایت دارند؟
- ۲- چه عواملی (تکنالوژیکی، کیفیت آموزش و نقش استاد) بیشترین تأثیر را بر رضایت محصلان از آموزش آنلاین دارند؟
- ۳- محدودیت‌های دسترسی به اینترنت و زیرساخت‌های فناوری چگونه بر اثربخشی و رضایت محصلان از آموزش آنلاین تأثیر می‌گذارند؟

روش تحقیق

این تحقیق از نوع کاربردی و توصیفی بوده و باهدف تعیین میزان رضایت محصلان از خدمات دروس آنلاین پوهنتون بلخ انجام شده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسش‌نامه‌ای بود که به‌صورت حضوری و همچنین از طریق گوگل فورم به شکل آنلاین توزیع گردید. پس از جمع‌آوری، دیتاها در نرم‌افزارهای Excel و SPSS وارد شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

روش نمونه‌گیری

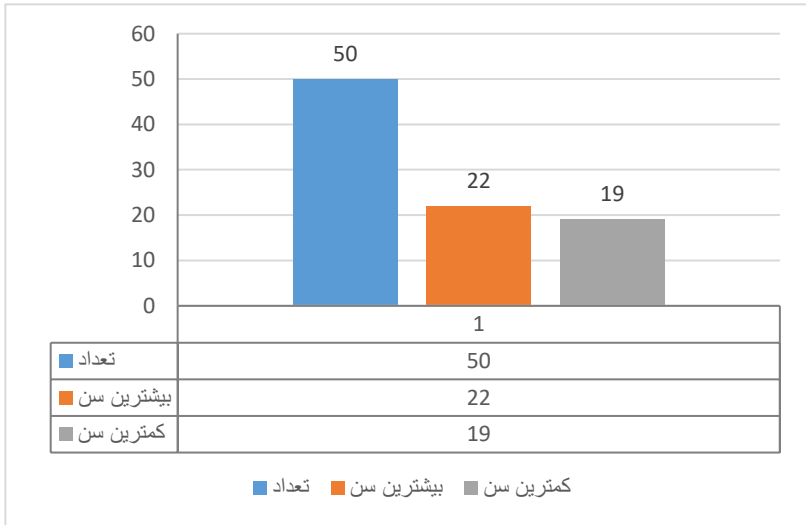
جامعه آماری این تحقیق را محصلان پوهنتون بلخ تشکیل می‌دهند. روش نمونه‌گیری در این تحقیق به‌صورت تصادفی بوده و تعداد ۵۰ محصل به‌عنوان نمونه

انتخاب شدند. پرسش نامه‌ها به صورت حضوری و از طریق گوگل فورم توزیع گردید و سپس دیتاها وارد نرم افزارهای Excel و SPSS شدند.

سن

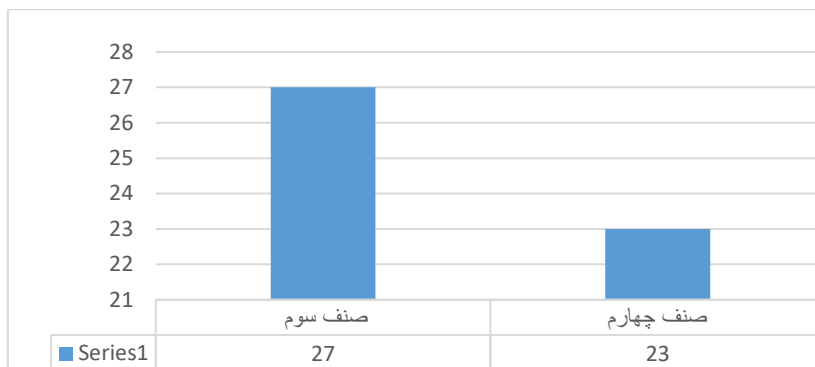
از میان ۵۰ نفر پاسخ دهنده، حد اوسط سن آن‌ها ۲۰٫۸ سال با انحراف معیار ۵٫۱ می‌باشد. بیشترین تعداد پاسخ دهندگان در این تحقیق، سن ۲۲ سال داشته‌اند. در این جدول، کمترین سن پاسخ دهندگان ۱۹ سال و بیشترین سن آن‌ها ۲۲ سال است.

شکل ۱. دیاگرام سن محصلان

صنف

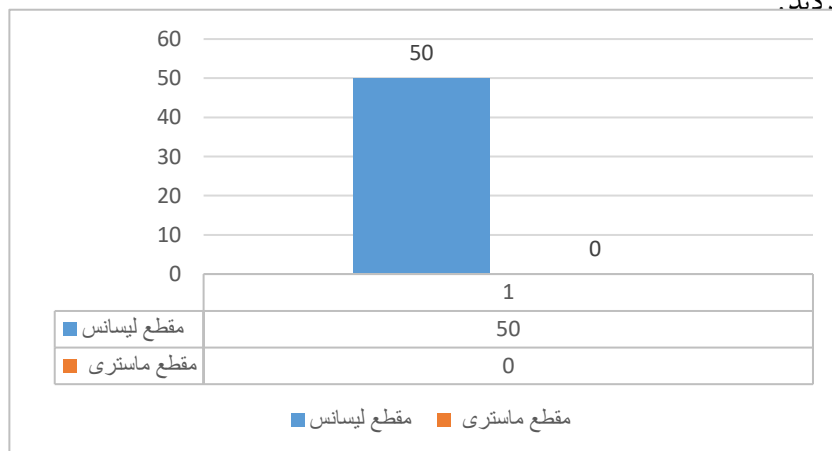
در پرسش نامه، از پاسخ دهندگان در مورد صنف تحصیلی آن‌ها سؤال شد. نتایج نشان می‌دهد که ۲۷ نفر در صنف سوم و ۲۳ نفر در صنف چهارم قرار دارند.

شکل ۲. دیاگرام صنف پاسخ دهندگان

تحصیلات

سطح تحصیلی محصلان که به پرسش نامه پاسخ دادند به شرح زیر است: هیچ یک در مقطع ماستری نبودند و تمام ۵۰ نفر، مقطع تحصیلی خود را لیسانس اعلام کردند.

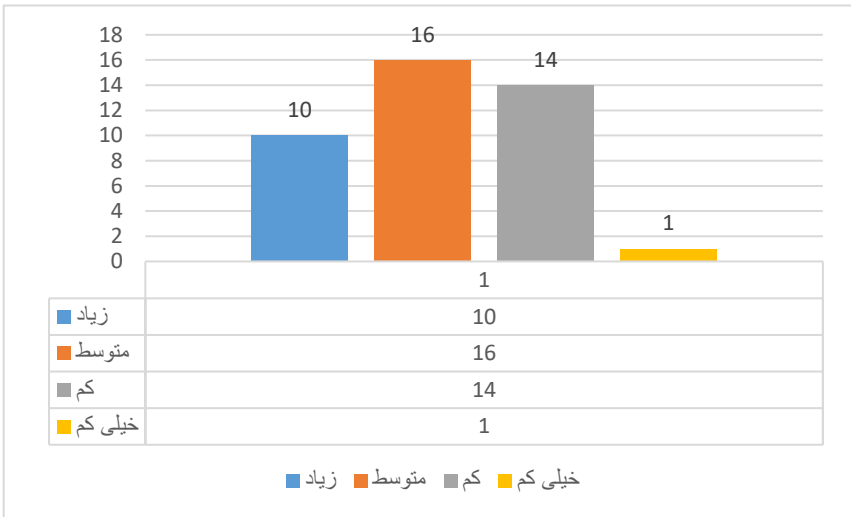

شکل ۴. دیاگرام سطح تحصیلات پاسخ دهندگان

استفاده محصلین از آموزش آنلاین

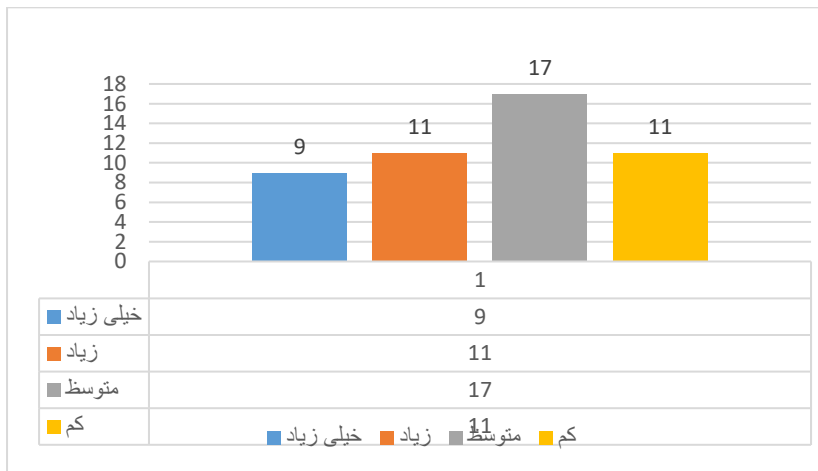
نتایج به دست آمده از پاسخ دهندگان نشان می دهد که میزان استفاده محصلین از آموزش آنلاین متفاوت است؛ به طوری که ۹ نفر استفاده از آموزش از راه دور را خیلی زیاد، ۱۰ نفر آن را زیاد، ۱۶ نفر متوسط، ۱۴ نفر کم و تنها ۱ نفر آن را خیلی کم اعلام کرده اند.

شکل ۵. دیاگرام استفاده محصلین از آموزش آنلاین

تأثیر یادگیری آموزش از راه دور بر محصلین پوهنتون بلخ

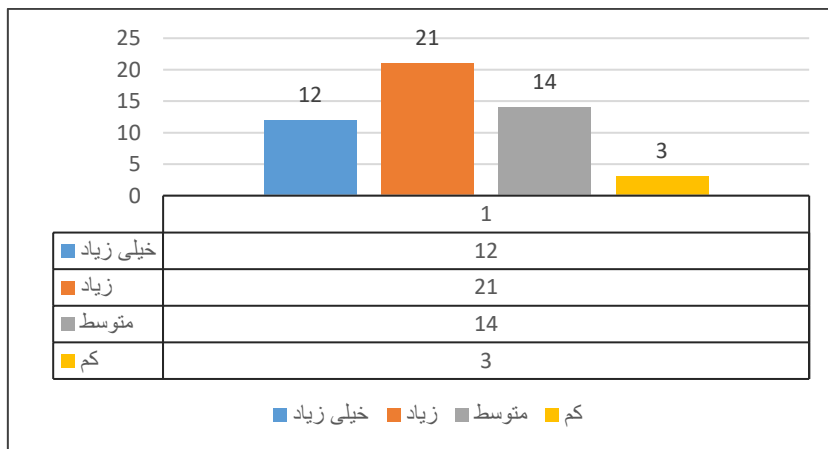
نتایج نشان می دهد که تأثیر یادگیری آموزش از راه دور بر محصلین متفاوت است؛ به طوری که ۹ نفر آن را خیلی زیاد، ۱۱ نفر زیاد، ۱۷ نفر متوسط و ۱۱ نفر آن را کم ارزیابی کرده اند.

شکل ۶. گراف سطح یادگیری محصلان

میزان تأثیر آموزش از راه دور بر سطح دانش محصلان ذکور پوهنتون بلخ

در مورد میزان تأثیر آموزش از راه دور بر سطح دانش محصلان ذکور، نتایج نشان می‌دهد که ۱۲ نفر گزینه خیلی زیاد، ۲۱ نفر گزینه زیاد، ۱۴ نفر گزینه متوسط و ۳ نفر گزینه کم را انتخاب کرده‌اند.

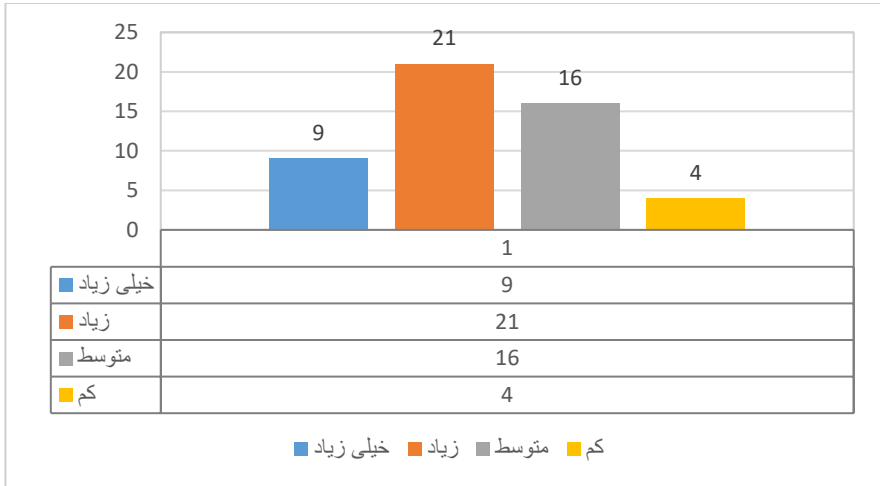

شکل ۷. دیاگرام تأثیر آموزش از راه دور بالای سطح محصلان پوهنتون بلخ

تأثیر آموزش از راه دور بر سطح دانش محصلان

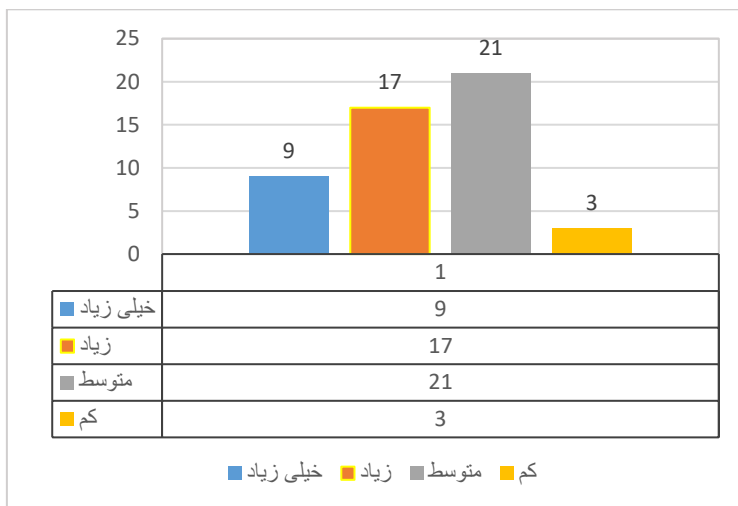
نتایج به دست آمده نشان می دهد که تأثیر آموزش از راه دور بر سطح دانش محصلان متفاوت است؛ به طوری که ۹ نفر آن را خیلی زیاد، ۲۱ نفر زیاد، ۱۶ نفر متوسط و ۴ نفر آن را کم ارزیابی کرده اند.

شکل ۸. دیاگرام تأثیر آموزش از راه دور بالای سطح محصلان

رضایت محصلان از تأثیر آموزش از راه دور

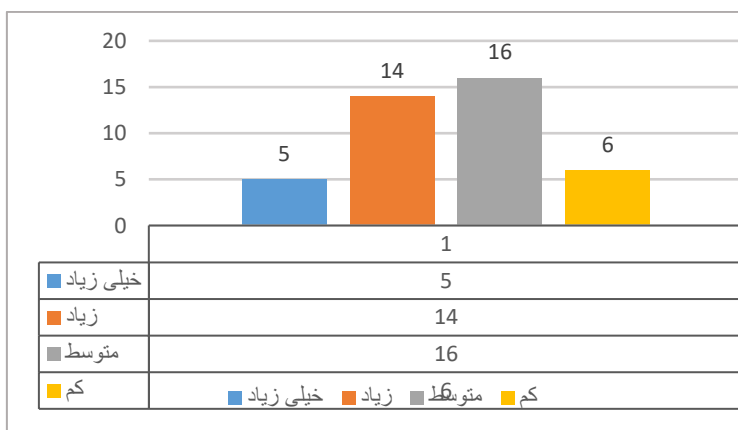
در پرسش نامه، میزان رضایت محصلان از آموزش از راه دور مورد سنجش قرار گرفت. نتایج نشان می دهد که ۹ نفر از نظر خود رضایت را خیلی زیاد، ۱۷ نفر زیاد، ۲۱ نفر متوسط و ۳ نفر کم ارزیابی کرده اند.

شکل ۹. دیاگرام رضایت محصلین از آموزش آنلاین

کاهش هزینه تحصیلی توسط آموزش از راه دور

نتایج نشان می‌دهد که تأثیر آموزش از راه دور بر کاهش هزینه تحصیلی محصلان متفاوت است؛ به طوری که ۵ نفر آن را خیلی زیاد، ۱۴ نفر زیاد، ۱۶ نفر متوسط و ۶ نفر کم ارزیابی کرده‌اند.

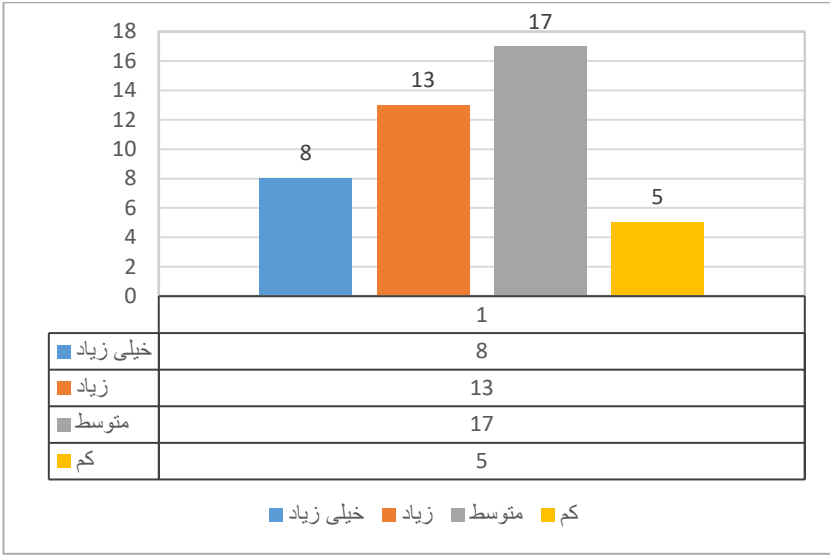

شکل ۱۰. دیاگرام کاهش هزینه تحصیلی

تأثیر آموزش از راه دور بر شاگردان مکاتب

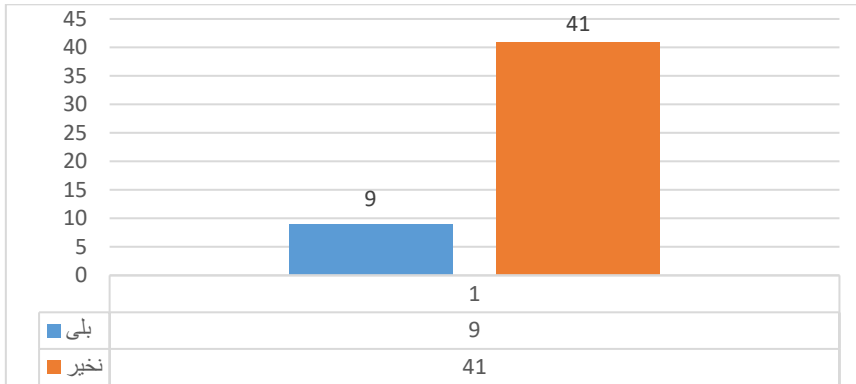
در این پرسش نامه، تأثیر آموزش از راه دور بر شاگردان مکاتب مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان می دهد که از میان پاسخ دهندگان، ۱۳ نفر تأثیر را خیلی زیاد، ۱۷ نفر زیاد، ۱۲ نفر متوسط و ۳ نفر کم ارزیابی کرده اند.

شکل ۱۱. دیگرام تأثیر آموزش از راه دور بالای دانش آموزان مکاتب

برابری آموزش از راه دور و حضوری

در پرسش نامه از پاسخ دهندگان پرسیده شد که آیا آموزش از راه دور و آموزش حضوری یکسان است یا خیر. نتایج نشان می دهد که ۹ نفر پاسخ خود را بلی و ۴۱ نفر پاسخ خود را نخیر اعلام کرده اند.

شکل ۱۲. دیاگرام آموزش از راه دور و حضوری

محدودیت‌های تحقیق

این تحقیق با چند محدودیت مواجه بوده است که ممکن است بر نتایج آن تأثیرگذار باشند. نخست، حجم نمونه محدود به حدود ۵۰ نفر از محصلان صنف سوم و چهارم پوهنتون بلخ است که ممکن است نمایندگی کامل جامعه آماری را نداشته باشد. باوجود محدودیت‌های زمانی و دسترسی، نمونه‌ای متشکل از ۵۰ محصل به‌عنوان نماینده‌ای از جامعه آماری انتخاب گردید. دوم، دسترسی محدود به محصلان به دلیل شرایط خاص محیطی و فنی، به‌ویژه در زمینه استفاده از اینترنت، ممکن است بر کیفیت و دقت پاسخ‌ها تأثیر گذاشته باشد. همچنین، استفاده از پرسش‌نامه به‌صورت آنلاین و حضوری ممکن است منجر به تفاوت در نحوه پاسخ‌دهی شده باشد. در نهایت، این تحقیق تنها بر یک پوهنتون تمرکز داشته و نتایج آن قابل تعمیم به سایر پوهنتون‌ها یا مناطق جغرافیایی دیگر نیست.

نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق نشان داد که محصلان پوهنتون بلخ به‌طورکلی از آموزش آنلاین رضایت دارند و این روش، ابزاری مؤثر برای دسترسی به منابع آموزشی و یادگیری منعطف فراهم می‌کند. پاسخ‌ها به سؤالات تحقیق حاکی از آن است که رضایت محصلان تحت تأثیر سه عامل اصلی است: عوامل تکنولوژیکی، کیفیت آموزش و نقش استاد. هرچند آموزش آنلاین نمی‌تواند کاملاً جایگزین آموزش حضوری شود، حدود ۸۰٪ محصلان معتقد بودند آموزش آنلاین و حضوری یکسان نیست.

یکی از محدودیت‌های مهم، دسترسی ناکافی به اینترنت و شبکه‌های مخابراتی در برخی ولایت‌های افغانستان است که می‌تواند سطح یادگیری را کاهش دهد. علاوه بر این، محصلان نیازمند راهنمایی و حمایت مستمر برای استفاده مؤثر از آموزش آنلاین هستند؛ بنابراین، ارتقای زیرساخت‌های فناوری، بهبود کیفیت محتوا و تدریس، و افزایش مهارت‌های دیجیتال استادان و محصلان برای افزایش رضایت و اثربخشی آموزش آنلاین ضروری است. این یافته‌ها پاسخ روشنی به سؤالات تحقیق ارائه می‌دهد و می‌تواند راهنمای عملی برای مدیران آموزشی و برنامه‌ریزان جهت توسعه و بهبود آموزش آنلاین در پوهنتون‌های افغانستان باشد.

پیشنهادات

۱- افزایش آگاهی عمومی برای تقویت اعتماد به آموزش الکترونیکی در میان جوانان، خانواده‌ها، استادان و نهادهای آموزشی ضروری است. همچنین لازم است ظرفیت‌سازی و فرهنگ‌سازی در زمینه استفاده از آموزش آنلاین انجام شود، زیرا آموزش از راه دور در عصر حاضر به یک نیاز اساسی تبدیل شده است.

۲- افزایش سواد دیجیتال، به‌ویژه در زمینه استفاده از کامپیوتر در مکاتب، ضروری است، زیرا آشنایی با ابزارهای الکترونیکی، پایه و اساس بهره‌گیری مؤثر از آموزش الکترونیکی را تشکیل می‌دهد.

۳- هماهنگی میان شرکت‌های مخابراتی، فناوری، ریاست برشنا و رسانه‌های صوتی و تصویری با نهادهای مرتبط با آموزش از راه دور برای موفقیت این روند بسیار حیاتی است. پس از دسترسی به اینترنت قوی، تأمین برق پایدار نیز از نیازهای اساسی آموزش الکترونیکی به شمار می‌رود؛ بنابراین، ضروری است دولت افغانستان با مدیریت مؤثر منابع آبی، به‌جای تکیه بر برق وارداتی، به ساخت بندهای تولید برق داخلی اقدام نماید.

۴- تخصیص بودجه کافی برای انکشاف نصاب آموزشی و تهیه مواد کمک‌درسی برای آموزش الکترونیکی در چارچوب وزارت‌های معارف و

تحصیلات عالی ضروری است. در صورت نیاز، استخدام کارکنان حرفه‌ای و باتجربه بین‌المللی نیز باید مدنظر قرار گیرد، زیرا افغانستان در حال حاضر با کمبود نیروی متخصص در زمینه آموزش از راه دور مواجه است.

۵- گنجاندن مضمون آموزش از راه دور در نصاب درسی پوهنحی‌های تعلیم و تربیه در سراسر کشور ضروری است. همچنین، تخصیص بورس‌های تحصیلی در مقاطع لیسانس و ماستری در رشته آموزش الکترونیکی به خارج از کشور می‌تواند به تقویت درک علمی از این نوع آموزش کمک کند. این اقدام باعث تأمین نیروی متخصص برای نهادهای آموزش الکترونیکی از داخل کشور خواهد شد.

- آریا، دنیا مدیریت الکترونیک <https://bit.ly/AriaOnlineEducation> ارجنگی، گنجی. (۱۳۹۶). بررسی کیفیت آزمون‌های الکترونیکی در میزان رضایت محصلان. تهران: پوهنتون پیام‌نور
- اصغری، محمد. (۱۳۸۶). آموزش از راه دور. تهران: انتشارات سمت
- اورتارخانی، علی، دلاوری، وحید. (۱۳۹۰). سنجش رضایت محصلان از سیستم‌های آموزش الکترونیکی. تهران پوهنتون شهید بهشتی
- دلاوری، وحید، اوتارخاتی، علی. (۱۳۹۱). سنجش رضایت محصلان از سیستم‌های آموزش الکترونیکی فصلنامه چشم‌انداز مدیریت بازرگانی، شماره دهم، صص ۷۸-۵۳
- حیدری. عبدالواحد، ۹ حمل ۱۳۹۹، چرا (طرح) بدیل ارائه خدمات آموزشی در حالت اضطرار) وزارت معارف عملی نیست؟ لینک موضوع: <https://www.etilaatroz.com/95435/why-is-ministry-of-education-emergency-/educaation-alternative-plan-not-feasible>
- سلیمانی، حسین. (۱۳۸۷). نگاهی بر تعامل در محیط یادگیری الکترونیکی، مترجم: داوود کریم‌زادگان، تهران انتشارات پوهنتون پیام‌نور. <https://article.ebyan.net>
- شاه بیگی. فرزانه، نظری. سمانه، ۱۳۹۹، آموزش مجازی؛ مزایا و محدودیت‌ها، مجله مرکز مطالعات و توسعه علوم طبی یزد ایران، دور ششم، شماره ۱، شماره پیاپی ۴ (www.crskabul.com-www.crskabul.af)
- شیرزاد. تمنا، حیدری. محمد فاروق. (۱۳۹۹). بررسی سنجش میزان رضایت محصلان از دروس آنلاین پوهنتون آریا - افغانستان. (<https://www.id.ir/journal/fa>)
- شهرکی پور، حسن، بنی سی، پری‌ناز. (۱۳۹۴). آموزش الکترونیکی. تهران: پوهنتون آزاد اسلامی

محمدی، عایشه، اسلامی، نویدی، محمد مدبر و نصیر احمد. (۱۳۹۹). افغانستان و آموزش از راه دور؛ چالش‌ها و راه‌حل‌ها. گروه تحقیق تیم لیدر. بازیابی

شده از www.rskabul.com-www.crskabul.af

مؤمنی‌راد، اکبر. علی‌آباد، خدیجه. (۱۳۸۹). تضمین کیفیت در آموزش الکترونیکی با بهره‌گیری از استانداردها آموزش الکترونیکی. تهران: پوهنتون علامه طباطبایی.

Lee, B. C., Yoon, J. O., & Lee, I. (2009). Learners' acceptance of e-learning in South Korea: Theories and results. *Computers & Education*, 53(4), 1320–1329

Assessment of Students' Satisfaction with Online Courses at Balkh University, Afghanistan (2025)

Sayed Mohammad Hussainy^{1*} Omid Ahmad Atayi²

1*2- Department of Hydraulics and Hydraulic structures, Faculty of construction, Jawzjan University, Sheberghan, Afghanistan.

Email:sayedmohammadhussainy51@gmail.com

Abstract

This study aimed to assess students' satisfaction with online education at Balkh University. Understanding the level of student satisfaction with this type of education has become increasingly important. Despite universities' investments in online education, it remains unclear to what extent students are satisfied with its quality and effectiveness, and which factors influence their satisfaction. The objective of this research is to examine students' satisfaction with online education at Balkh University and to identify the factors affecting it. The main research question is whether students are satisfied with the online services of Balkh University and what factors influence this satisfaction. The main hypothesis of the study is that students are satisfied with the online services of Balkh University, while the sub-hypotheses include the influence of technological aspects, instructors, and the quality of education on students' satisfaction. This applied and descriptive study collected data using questionnaires distributed both in person and online via Google Form. The data were analyzed using Excel and SPSS, and the statistical population included third- and fourth-year students, the majority of whom were pursuing a bachelor's degree. The results indicated that students' satisfaction with online education ranged from moderate to high, although challenges such as low internet speed and limited access in certain provinces negatively affected learning. Approximately 80% of students believed that online education is not equivalent to in-person education. These findings suggest that online education requires careful planning, supervision, and management to be effective and efficient, and they can contribute to improving the quality of online education and developing future educational programs at universities.

Keywords: Balkh University, Data analysis, Distance learning, E-learning, Online education, Questionnaire.